

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ БІОЛОГІЇ

Кафедра біології створена в 2016 році на базі кафедр ботаніки, зоології і анатомії, фізіології та шкільної гігієни. Новостворену кафедру біології очолив заслужений діяч науки і техніки України, професор, доктор медичних наук, академік АВШ України Плиска Олександр Іванович.

Завідувач
кафедри біології
професор Плиска О.І.

Професор О.І. Плиска є відомим спеціалістом в галузі фізіології, патофізіології та фармакології серцево-судинної системи; фізіології вищої нервової діяльності, фізіології та патофізіології обміну речовин і травної системи. Його науковий доробок нараховує близько 250 наукових праць. З них більше 30-ти у далекому зарубіжжі, а також 40 монографій, підручників, навчальних посібників, програм тощо.

Наразі на кафедрі працюють досвідчені фахівці в галузі біологічної науки: доценти – А.В. Кустовська, Н.М. Журавель, Н.В. Мельниченко, О.В. Пархоменко, Н.П. Чепурна, Н.В. Лебединець, Т.М. Настека, О.Т. Лагутенко, асистент І.М. Єжель.

Науковий і навчально-методичний процес кафедри забезпечує кваліфікований допоміжний персонал з вищою освітою у складі: завідувачів лабораторій кафедри С.М. Білявського, Л.В. Козаченко, Т.О. Векліч.

Наукове сьогодення кафедри пов'язано співпрацею з такими провідними установами НАН України: Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України, Інститут ботаніки імені М.Г. Холодного НАНУ, Інститут мікробіології і вірусології Д.К. Заболотного НАНУ, Інститут фізіології рослин і генетики НАНУ, Інститут біохімії імені О.В. Палладіна НАНУ, Інститут садівництва НААНУ, Інститут землеробства НААНУ, ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О.М. Марзєєва НАМНУ», Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова НАМНУ, Національний інститут хірургії та трансплантології ім. О.О. Шалімова НАМНУ, Національний інститут раку МОЗУ, Інститут фізіології імені О.О. Богомольця НАНУ, Інститут зоології імені І.І. Шмальгаузена НАНУ, Національний науково-природничий музей, Київський зоопарк, а також з дослідною станцією лікарських рослин Української академії аграрних наук. Викладачі кафедри біології є членами таких науково-громадських організацій: Українське фізіологічне товариство ім. П.Г. Костюка – професор О.І. Плиска, доцент Н.В. Лебединець; Українське ботанічне товариство – доценти А.В. Кустовська, Н.М. Журавель, Н.В.

Мельниченко; Українське ентомологічне товариство – доценти О.В. Пархоменко, Н.П. Чепурна.

Під керівництвом викладачів науково-дослідна робота студентів здійснюється в навчально-оздоровчому комплексі «Синевир».

З 2004 по 2015 рік на факультеті видавався фаховий журнал «Науковий часопис» НПУ імені М.П. Драгоманова, серія 20 «Біологія». Опубліковано 6 випусків цього видання. Обов'язки відповідального редактора виконував заслужений діяч науки і техніки України, доктор біологічних наук, професор, академік УЕАН і АН Вищої школи Бровдій В.М.

З метою розвитку національної освіти колективом кафедри розроблені і видані підручники, посібники, практикуми, навчально-методичні комплекси; з більшості дисциплін кафедри створені і впроваджені курси дистанційної освіти Moodle. Деякі видання використовуються в навчальному процесі вищої та середньої школи нашої країни. Так, широко відомі підручники для студентів за редакцією С.С. Морозюк «Систематика судинних рослин»; І.Б. Чорний «Географії ґрунтів з основами ґрунтознавства», В.М. Бровдій «Еволюційне вчення», «Екологія людини», «Біологічний захист рослин», «Закони екології», «Проблеми еволюції організмів», О.І. Плиська «Фізіологія людини і тварин», «Фізіологія ВНД та сенсорних систем», за редакцією О.І. Плиски «Анатомія людини», «Еволюційна морфологія», «Біофізика – курс лекцій» та підручники для школярів С.С. Морозюк «Біологія. 6 клас» та М.Н. Шабатури «Біологія. 8-9 класи».

Новітня історія кафедри біології тісно переплетена з історичним розвитком кафедр анатомії, фізіології та шкільної гігієни; ботаніки; зоології. В 1972 році, при створенні природничо-географічного факультету Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького, було виокремлено кафедру ботаніки. Її почергово очолювали професори Ф.Л. Лесик (1971-1978), С.І. Івченко (1978-1980), О.Д. Гончар (1980-1982). У 1982 році керівництво прийняв доцент І.Б. Чорний. На кафедрі працювали відомі ботаніки і педагоги професори Б.К. Гришко-Богменко, Ю.П. Гудзь, І.В. Мороз, С.С. Морозюк, доценти К.В. Рибкіна, Л.Г. Оляницька, І.С. Івченко, О.С. Котелевець, Г.П. Мегалінська, Ю.А. Скиба, С.Г. Макарова, І.Ф. Афанасьєва, Н.О. Постернак, старші викладачі Т.В. Кузнєцова, С.С. Волинська, О.В. Турубара та інші.

З 1975 року на кафедрі функціонувала аспірантура зі спеціальності 03.00.05 Ботаніка, десять випускників якої захистили кандидатські дисертації з спеціальності “Ботаніка” (03.00.05). Серед них викладачі кафедри Н.В. Мельниченко, А.В. Кустовська, Н.О. Постернак, Ю.А. Скиба, Н.М. Журавель, І.М. Єжель.

Творчою і плідною була робота викладачів кафедри ботаніки по підготовці підручників, навчальних посібників для вищої і середньої школи. Серед них «Географія рослин з основами ботаніки» (Б.К. Гришко-Богменко, С.С. Морозюк, І.В. Мороз, Л.Г. Оляницька, 1991), «Географія рослин України» (Б.К. Гришко-Богменко, 1997), «Ботаніка з основами екології» (І.В. Мороз, Б.К. Гришко-Богменко, 1994), «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства» (І.Б. Чорний, 1995), «Определитель высших растений Украины» (С.С. Морозюк, Л.Г.

Оляніцька, І.С. Івченко у складі колективу авторів, 1987), «Визначник хвойних рослин України» (І.С. Івченко у складі колективу авторів, 1993), «Курс лекцій з систематики нижчих рослин» (Л.Г. Оляніцька, 1999), «Систематика рослин. Лабораторні заняття» (С.С. Морозюк, Л.Г. Оляніцька, 1988), «Польова практика з ботаніки. Програма і методичні вказівки» (С.С. Морозюк та колектив авторів, 2004), «Лабораторні заняття з систематики судинних рослин» (С.С. Морозюк та колектив авторів, 2008), «Систематика судинних рослин. Курс лекцій» (С.С. Морозюк, Н.М. Журавель, А.В. Кустовська, Н.В. Мельниченко, 2009), «Лабораторний практикум з ботаніки (анатомія і морфологія рослин)» (С.С. Морозюк, Н.В. Мельниченко, Н.М. Журавель, 2011), Робочий зошит «Ботаніка. Анатомія і морфологія рослин» (С.С. Морозюк, Н.В. Мельниченко, Н.М. Журавель, С.М. Білявський, 2012) та інші.

Викладачами кафедри ботаніки були зібрані науковий та навчальний гербарії. Протягом усього терміну існування кафедра була базою для підвищення кваліфікації викладачів-ботаніків регіональних педагогічних університетів України. Протягом всього періоду існування кафедри викладачі брали участь у розробці держбюджетних науково-дослідних тем. Найважливішою з них була “Розробка концепції природоохоронної освіти в школах України” за програмою ЮНЕСКО “Освіта в галузі навколишнього середовища” (керівник – професор Івченко С.І.). Професорсько-викладацький склад кафедри ботаніки приділяв багато уваги підготовці кваліфікаційних робіт студентами факультету. Частина випускників стала аспірантами, докторантами наукових ботанічних установ Києва і інших міст України, а згодом – успішними науковцями. Більшість з них захистили дисертації, плідно працюють над розробкою актуальних тем і обіймають високі посади. Серед них Мельник В.І., доктор біологічних наук, завідувач відділом природної флори Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, Мосякін С.Л., доктор біологічних наук, завідувач відділу вищих рослин, директор Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України, Новосад В.В., кандидат біологічних наук, директор Ботанічного музею Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України. Викладачі ботанічних дисциплін педагогічних університетів Луцька, Полтави, Глухова, Ніжина та інших міст України навчались в аспірантурі кафедри ботаніки і підвищували кваліфікацію у формі стажування. Професори кафедри ботаніки С.І. Івченко, Ю.П. Гудзь, С.С. Морозюк, доцент Л.Г. Оляніцька тривалий час працювали у складі науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України. За значний внесок у розвиток середньої та вищої педагогічної освіти України викладачі кафедри ботаніки були нагороджені знаком “Відмінник народної освіти України” (С.С. Морозюк, І.Б. Чорний, Г.П. Мегалінська, Н.В. Мельниченко), а також іншими нагородами МОН України та ректорату Університету.

У 1972 році разом з кафедрою ботаніки було засновано і кафедру зоології. Першим її завідувачем був професор Кучеров І.С. (1972 – 1973 рр.). Згодом, протягом 1974–1987 рр., кафедру очолював доцент Тарашук В. І. З 1987 по 2016 роки діяльністю кафедри керував доктор біологічних наук, професор, академік Української екологічної академії наук і Академії наук вищої школи, заслужений

діяч науки і техніки України Бровдій В.М. Кафедра зоології займала провідне місце серед зоологічних кафедр педагогічних ВНЗ України, на базі якої щорічно проходили стажування викладачі інших освітніх закладів.

Викладачі кафедри зоології проводили плідну науково-дослідну і навчально-методичну роботу. Спільно з вченими Національної академії наук вони брали участь у розробці комплексної зоологічної програми “Біологічні основи освоєння, охорони і реконструкції тваринного світу”. Викладачами кафедри опубліковано ряд навчальних посібників, навчальних програм з зоології, екології та охорони природи для студентів біологічних та екологічних спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів, вчителів і учнів загальноосвітніх середніх шкіл. Популярністю серед освітян користуються навчальні посібники „Охорона природи” (Бровдій В. М., Гудзь Ю. П., Ільєнко К. П. та ін.), „Біологія. Тварини” (Бровдій В. М., Рогоча Л. Г.), „Екологічні проблеми України” (В. М. Бровдій, Гаца О. О.), „Екологія людини” (Бровдій В. М. із співавт.), “Енергетичні закони екології” (Бровдій В. М., Гаца О. О.), “Закони екології (соціально-економічні, геофізичні і геохімічні)” (Бровдій В. М., Гаца О. О.) “Біологічний захист рослин” (Бровдій В. М., Гулий В. В., Федоренко В. П.), “Закони екології” (В. М. Бровдій, О. О. Гаца). “Зоологія” (Пархоменко О. В., Барабаш О. В. та ін.). Професор Бровдій В. М. і доцент Філіпчук Н. С. були авторами статей до другого видання “Червона книга України. Тваринний світ”. Опубліковано перший підручник з дисципліни «Еволюційне вчення» (Бровдій В.М., 2013 р.).

На кафедрі зоології виконувалися держбюджетні теми з проблем охорони тваринного світу, а також за тематикою ЮНЕСКО “Екологічна освіта шкільної та вузівської молоді”, “Природно-ресурсний потенціал земної кори і біосфери”, “Закономірності функціонування біологічних систем”. За дорученням МОН України, у складі творчого колективу, члени кафедри брали участь в розробці концепції екологічної освіти в Україні. Кафедра була базою для підготовки до видання журналу “Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 20. Біологія”, відповідальним редактором якого був професор Бровдій В. М.

Зусиллями викладачів та допоміжного персоналу кафедри зоології в 2003 році на факультеті відкрили зоологічний музей. Значна заслуга в його підготовці, оформленні виставочної частини належала завідувачці лабораторії кафедри Л. Г. Рогочій. Створений музей налічував понад 1000 експонатів. В експозиціях музею були представлені матеріали, зібрані студентами під час весняно-літніх навчально-польових практик, а також індивідуальних зборів в різних регіонах України.

Завідувач кафедри зоології, професор Бровдій В. М., був головою методичної комісії з біології МОН України, членом експертної ради ВАК України з біології та екології, членом науково-методичних рад з екології та біології МОН України, членом кваліфікаційної Вченої ради Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України, заступником голови кваліфікаційної Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова з методики навчання біології, хімії та географії, членом Національної комісії з питань Червоної книги України, науковим консультантом Верховної Ради України з екополітики.

Викладачами факультету природничо-географічної освіти та екології під керівництвом професора Бровдія В.М. складено кадастр рослинного і тваринного світу санаторію «Червона калина» Рівненської області, що став підґрунтям для надання цій території природоохоронного статусу «Дендрологічний парк».

Кафедру анатомії, фізіології та шкільної гігієни засновано при відокремленні від кафедри зоології у 1976 році. Першим її завідувачем був доктор біологічних наук, професор І. С. Кучеров. До складу кафедри входили доценти: Міхновська К.Г., Ляшенко Г.І., Третяк М.А., Шабатура М.Н., Хоменко Б.Г.; асистенти: Пушкарьов І.К., Страшко С.В., Солнцева В.В. Наукові дослідження кафедри здійснювалися за напрямками: «Базальний ритм трофіки», «Морфологія людини і тварин» «Життєзабезпечення людини в замкнутій екологічній системі». У 1981 році професори Кучеров І. С., Шабатура М. Н., Давиденко І. М. опублікували перший в Україні навчальний посібник написаний українською мовою “Фізіологія людини” для студентів природничих факультетів.

З 1987 року кафедру анатомії, фізіології та шкільної гігієни очолив доктор біологічних наук, професор М. Н. Шабатура. Під його керівництвом кафедра проводила наукові дослідження фундаментального явища життя – біологічних ритмів. З цієї проблеми захищено дві докторські і три кандидатські дисертації. На кафедрі виконувався значний обсяг госпдоговірних тем з проблем космічної біології й медицини, впливу наслідків аварії на Чорнобильській атомній станції на психофізіологічні характеристики дітей, що знаходяться в зонах, забруднених радіонуклідами. Науковий доробок кафедри за цей час складав понад 300 публікацій. Серед них 4 навчальні посібники, 2 монографії, статті в міжнародних та республіканських журналах. З 1995 року кафедра одна із перших на факультеті розпочала розробку комп’ютерних програм викладання курсу фізіології людини та анімацій фізіологічних процесів (доцент Федько В.О.). В цьому ж році розпочато розробку фундаментальної теми “Роль біологічних ритмів в процесах розвитку і старіння”. В 1998 році опубліковано підручник для середніх шкіл “Біологія людини 8-9 клас”(Шабатура М.Н. та ін.), який перекладено на угорську і румунську мови, монографія “Біоритм спорт, здоров’я” (Шабатура М.Н., Агаджанян Н.А.). У 2001 році кафедру анатомії, фізіології та шкільної гігієни очолив Заслужений діяч науки і техніки України, академік Кримської АН, доктор біологічних наук, професор Б. Г.Хоменко. Його наукові дослідження та методичні розробки були присвячені актуальним питанням вікової фізіології, порівняльної морфології та морфо-функціональному аналізу систем органів дитячого організму в нормі та патології. Професор Хоменко Б. Г. написав понад 200 наукових праць, в тому числі три монографії, дві з них були перевидані в США. Професор мав почесні нагороди від президента України, Міністерства освіти та мера м. Києва.

З 2003 по 2004 рік кафедрою завідував кандидат біологічних наук, доцент В.О. Федько. Під його керівництвом кафедра збагатилась новими працями “Зошит для практичних та лабораторних робіт 9 клас” (Шабатура М.Н.), посібник “Хрестоматія з біології людини”(Шабатура М.Н.), навчальний

посібник “Анатомія, фізіологія дитячого організму” (Хоменко Б.Г.), посібник для абітурієнтів та слухачів підготовчих курсів з курсу «Анатомія та фізіологія дитини» (Солнцева В.В.), збірник кросвордів з курсу “Фізіологія людини і тварин” для студентів біологічних факультетів (Федько В.О., Омельчук О.В.). Викладачами кафедри розроблені методичні рекомендації з курсів: “Гістологія з основами ембріології” (Клюбіна Т.С.), “Вікова фізіологія та шкільна гігієна” (Федько В.О., Омельчук О.В., Лебединець Н.В), “Основи педіатрії і гігієни” (Міхновська К.Г.), “Молекулярна біологія” (Котляревська В.А.).

З 2005 по 2016 роки кафедру анатомії, фізіології та шкільної гігієни, до часу її об’єднання з кафедрами ботаніки та зоології, очолював доктор медичних наук, професор О.І. Плиска. Крім викладацького складу в організації навчального процесу кафедри анатомії, фізіології та шкільної гігієни брали участь завідувач лабораторії Рубан В.П., старший інженер кафедри Прокопенко Л.С., старший лаборант Стецюк О.П. З метою розвитку національної освіти кафедрою розроблені і видані підручники, навчально-методичні посібники: “Фізіологія людини і тварин”, “Імунологія”, “Молекулярна біологія”, “Фізіологія вищої нервової діяльності”. На кафедрі виконувалися держбюджетні теми “Розробка психолого-педагогічних основ викладання курсу “Етика” в загальноосвітніх навчальних закладах м. Києва”, „Забезпечення послідовності та наступності у роботі загальноосвітніх та вищих навчальних закладів з обдарованою учнівською молоддю м. Києва”, “Розробка методик покращення пам’яті та уваги школярів різних вікових категорій м. Києва в динаміці навчання”, “Розробка регіональної моделі узгодження потреб ринку освітніх послуг та ринку праці в м. Києві”, “Гігієнічна оцінка впливу ПЕОМ на організм дітей та підлітків з обмеженими фізичними властивостями”, “Механізми функціонування гіпертрофованого міокарда та наукове обґрунтування рівня фізичного виховання у студентів з різним ступенем фізіологічного навантаження”, “Психофізіологічні зміни у студентів та наукове обґрунтування індивідуального навчального навантаження”. З 2008 року працювала наукова лабораторія “Когнітивна педагогічна нейробіологія”, яку очолював професор І. С. Кучеров.

Науково-методичний потенціал фундаторів кафедр ботаніки, зоології і анатомії, фізіології та шкільної гігієни перейняв професорсько-викладацький склад сучасної кафедри біології. Наразі для забезпечення високого рівня фахової підготовки студентів викладачі кафедри беруть активну участь в удосконаленні навчального процесу, наукової роботи, організовують та проводять науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, студентські та учнівські олімпіади і конкурси. На кафедрі працюють аспірантура, біологічний гурток та проблемні наукові групи. За результатами наукових пошуків студенти пишуть кваліфікаційні роботи, виступають з доповідями на наукових заходах, є учасниками та переможцями олімпіад з біології.

Викладачі кафедри працюють у науково-методичних комісіях МОН України, залучаються до проведення акредитацій та ліцензування спеціальностей освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр і магістр у регіональних вищих педагогічних навчальних закладах України.